

Prof. dr hab. Wiesław Ambrozik

Wydział Studiów Edukacyjnych

UAM w Poznaniu

Ocena

osiągnięć naukowych dr Sławomira Śliwy ze szczególnym uwzględnieniem cyklu publikacji pt.: „*Kompensacje profilaktyczno-resocjalizacyjne nauczycieli i pedagogów*”, wykonana na zlecenie Senatu Uniwersytetu Zielonogórskiego, w związku z prowadzonym przewodem habilitacyjnym

Dr Sławomir Śliwa ukończył magisterskie studia pedagogiczne w zakresie pedagogiki resocjalizacyjnej na Wydziale Historyczno – Pedagogicznym Uniwersytetu Opolskiego w 2005 roku. Z kolei 2012 r z powodzeniem przeprowadził na tym samym Wydziale Uniwersytetu Opolskiego pod kierunkiem Prof. dr hab. Zenona Jasińskiego swój przewód doktorski, uzyskując stopień naukowy doktora nauk społecznych w zakresie pedagogiki, w oparciu o przedłożoną rozprawę doktorską nt: *Proces resocjalizacji nieletnich w Młodzieżowych Ośrodkach Wychowawczych*. Całą swoją dotychczasową karierę naukowo – dydaktyczną Dr Sławomir Śliwa związał z Wyższą Szkołą Zarządzania i Administracji w Opolu (obecnie Akademią Nauk Stosowanych - Wyższą Szkołą Zarządzania i Administracji) i jej Wydziałem Pedagogicznym, gdzie początkowo (od 2005 r) zatrudniony był w charakterze asystenta, a następnie (od 2012r.) adiunkta. W latach 2011 – 2022 pełnił w tej Uczelni funkcję prodziekana Wydziału Pedagogicznego (przemianowanego w 2015 r. na Wydział Ekonomiczno – Pedagogiczny), a od 2022 roku piastuje funkcję dziekana Wydziału Nauk Społecznych tejże Akademii. Niezależnie od odbytych studiów podstawowych dr S. Śliwa ukończył także liczne studia podyplomowe w zakresie zarządzania placówkami opiekuńczymi i pomocy socjalnej, przygotowania pedagogicznego, diagnozy i terapii pedagogicznej, doradztwa zawodowego oraz coachingu.

Ocena osiągnięć naukowych

Cały dotychczasowy podoktorski dorobek naukowy dr Sławomira Śliwy stanowi blisko 80 publikacji, w tym 6 monografii, 23 artykuły (w tym 12 współautorskie) publikowane w czasopismach naukowych oraz ok. 55 rozdziałów (w tym 15 współautorskich) publikowanych w pracach zbiorowych lub w materiałach pokonferencyjnych (również zagranicznych - głównie czeskich i ukraińskich). Ponadto Habilitant uczestniczył jako współredaktor w przygotowaniu 13 monografii zbiorowych, poświęconych różnym problemom edukacji, w tym także kwestiom profilaktyki społecznej. Dokonania publikacyjne wzbogaca aktywne uczestnictwo w 60 krajowych i międzynarodowych konferencjach naukowych, podejmujących rozmaite problemy z obszaru edukacji szkolnej, pedagogiki społecznej, pracy socjalnej oraz profilaktyki społecznej i resocjalizacji. Wystąpienia konferencyjne Habilitanta koncentrowały się przy tym głównie wokół sytuacji społecznej nieletnich umieszczonych w placówkach resocjalizacyjnych i podejmowanych wobec nich oddziaływań wychowawczo – korekcyjnych, profilaktycznych funkcji szkoły i kompetencji nauczycieli do jej realizowania, kształcenia pedagogów dla potrzeb systemu profilaktyki społecznej i resocjalizacji, roli ekonomii społecznej w przewyżnianiu zjawiska marginalizacji i wykluczenia społecznego, kompetencji kluczowych nauczycieli i dyrektorów szkół, a także źródeł i skali konfliktów szkolnych. Uzupełnia tę aktywność również liczne uczestnictwo Habilitanta w komitetach organizacyjnych i naukowych wskazanych konferencji.

Bez wątplenia ważnym elementem dokonań naukowych dra Sławomira Śliwy jest kierowanie dwoma projektami badawczymi finansowanymi z Funduszu Praded poświęconym: 1) *problematyce kompetencji profilaktycznych na tle porównawczym* (nr CZ.II.11.4.120/0.0/0.0/16_009/0001705; 1.10.2018 – 30.09.2019) – analizujący zarówno uwarunkowania profilaktyki społecznej wobec dzieci szkolnych w Polsce i Czechach, jak i kompetencje przyszłych nauczycieli w tym zakresie oraz 2) *kluczowym kompetencjom w kształceniu i nauczaniu* (CZ.11.4.120/0.0/0.0/16_009/0002359; 1.11.2020 – 30.10.2021) – diagnozujący poziom kompetencji kluczowych w zakresie krytycznego myślenia u nauczycieli szkół podstawowych, nauczycieli akademickich i studentów Polski i Czech. Ponadto Habilitant uczestniczył jako członek w dwóch kolejnych projektach badawczych poświęconych 1) *stylowi i jakości życia oraz tożsamości mieszkańców pogranicza polsko - czeskiego po przyjęciu do UE* (kierownik. Prof. dr hab. Z. Jasiński) oraz 2) *wpływowi pandemii dla funkcjonowania instytucji i organizacji kulturalno - społecznych na pograniczu*

– *polsko – czeskim* (kierownik: Prof. dr hab. Z. Jasiński). Efektem końcowym wskazanych projektów były organizowane konferencje naukowe w Polsce i Czechach oraz wspólne, zbiorowe monografie wydane po stronie polskiej lub czeskiej. Habilitant uczestniczył także w kilku projektach uruchamianych nie w drodze konkursów, a poświęconych sytuacji życiowej seniorów Dolnego Śląska, kompetencji profilaktycznych nauczycieli oraz zdalnego nauczania w czasie pandemii. Godnym wreszcie wskazania pozostaje fakt uczestnictwa Habilitanta w pięciu stażach realizowanych w ramach Programu Erasmus+ w uczelniach czeskich oraz udział w dwóch zespołach redakcyjnych; czasopisma pedagogicznego *Viae Educationis. Studies of Education and Didactics* i serii *Nauki Pedagogiczne* w Akademii Humanistycznej i Pedagogicznej im. Tarasa Szewczenki (Ukraina).

Zarysowana tu dotychczasowa aktywność naukowa dr Sławomira Śliwy koncentruje się zasadniczo wokół problemów profilaktyki i resocjalizacji dzieci szkolnych, ze szczególnym, naciskiem na uczniów początkowego etapu edukacji, a także nad kompetencjami nauczycieli i pedagogów w dziedzinie profilaktyki społecznej, promocji zdrowia, myślenia krytycznego oraz w zakresie rozwiązywania konfliktów w przestrzeni szkoły. Ponieważ problematyka ta zgłoszona została przez Habilitanta wraz z cyklem publikacji jako dokonania naukowe mające stanowić przedmiot postępowania habilitacyjnego, jego szczegółową prezentację i ocenę przedstawię w kolejnej części niniejszej recenzji. Warto jednak w tym miejscu wskazać, że przedmiotem licznych dalszych dokonań naukowych pozostają artykuły i doniesienia naukowe publikowane w czasopismach bądź w pracach zbiorowych dotyczące głównie niepowodzeń szkolnych, problemów nieletnich osadzonych w placówkach resocjalizacyjnych, w tym opieki i wychowania nad dziećmi zagrożonymi socjalizacyjne, sytuacji życiowej osób starszych, roli ekonomii społecznej zapobiegającej wykluczeniu i wykołajeniu, edukacji zdrowotnej oraz szczególnych warunków nauczania w czasie pandemii, a także problemom społeczno – kulturowym pogranicza polsko – czeskiego. Niewątpliwie poszerzają one pole zainteresowań badawczych Habilitanta, przy czym trudno ocenić wartość naukowo - badawczą tych publikacji, bowiem nie zostały one dołączone do dokumentacji habilitacyjnej.

Dane naukometryczne Habilitanta przedstawiają się w sposób następujący: Impact Factor – Scopus: 4,6; Liczba cytowań – Scopus: 11; Publish or Perish:102; Google Scholar 115 (w tym 11 autocytoowań); Indeks Hirscha - Scopus 1; Publish or Perish: 4; Google Scholar: 5

Ocena cyklu publikacji stanowiącego podstawę wniosku habilitacyjnego

Na przedstawiony przez dr Sławomira Śliwę cykl publikacji stanowiących dorobek naukowy podlegający szczegółowej ocenie w przewodzie habilitacyjnym stanowi: 5 monografii poświęconych głównie: 1) profilaktyce pedagogicznej i 2) szkolnym programom profilaktycznym w edukacji wczesnoszkolnej oraz 3) kompetencjom profilaktycznym nauczycieli, a także 4) kompetencjom krytycznym polskich i czeskich pedagogów oraz 5) konfliktom w szkole i udziałem nauczycieli w ich rozwiązywaniu. Poszerza ów cykl monografii 15 artykułów i rozdziałów w pracach zbiorowych poświęconych: problemom nieletnich umieszczonych w placówkach resocjalizacyjnych (1), profilaktycznym funkcjom edukacji wczesnoszkolnej (2) oraz kompetencjom profilaktycznym nauczycieli i pedagogów (3).

Chronologicznie rzecz ujmując przedłożony do oceny cykl publikacji otwiera 5 artykułów (patrz s. 3 Autoreferatu i załączone publikacje) poświęconych tendencjom we współczesnym wychowaniu resocjalizacyjnym dzieci i młodzieży, problemom związanych z oddziaływaniami resocjalizacyjnymi wobec nieletnich umieszczonych w Młodzieżowych Ośrodkach Wychowawczych i w Ochotniczych Hufcach Pracy oraz wobec dorosłych odbywających karę pozbawienia wolności, a także zagadnieniom związanymi z kształceniem pedagogów resocjalizacyjnych w systemie szkolnictwa wyższego. Wszystkie te publikacje, poza artykułem odtwarzającym na podstawie rodzimej literatury współczesne tendencje w wychowaniu resocjalizacyjnym, przedstawiają krótkie komunikaty z badań przeprowadzonych w dwóch ośrodkach wychowawczych dla nieletnich i w Ochotniczym Hufcu Pracy oraz w dwóch zakładach karnych (dla kobiet i mężczyzn) zlokalizowanych na Opolszczyźnie i Dolnym Śląsku. Autor ukazuje w nich powszechnie znane z dotychczasowych badań problemy, jakie wnoszą to wskazanych placówek resocjalizacyjnych osadzeni w nich pensjonariusze i jakie sami je generują, a także równie znane działania resocjalizacyjne, jakie placówki te podejmują wraz z opiniami osadzonych co do ich przydatności. Nieco odrębny problemem podejmuje natomiast Habilitant w artykule poświęconym kształceniu pedagogów resocjalizacyjnych w szkolnictwie wyższym. W doniesieniu tym prezentuje głównie opinie studentów pedagogiki resocjalizacyjnej i profilaktyki społecznej Wyższej Szkoły Zarządzania i Administracji w Opolu o kształceniu pedagogów resocjalizacyjnych, o jego programie, formach i metodach, a także o umiejętnościach kadry uczącej i oczekiwaniach samych badanych studentów. Cały ten

obszar poszukiwań badawczych Autora wyraźnie nawiązuje do przeprowadzonego w 2012 r. przewodu doktorskiego.

Kolejnym problemem podejmowanym przez Habilitanta w przedstawionym do oceny cyklu dokonań naukowych to bazująca na badaniach z 2015 r. diagnoza jakości programów profilaktycznych realizowanych na etapie edukacji wczesnoszkolnej i kompetencji nauczycieli te programy realizujących. Dokumentują wskazane poszukiwania badawcze trzy krótkie monografie n.t.: *Profilaktyka pedagogiczna*, Opole: Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji 2015, ss.139; *Szkolne programy profilaktyki a edukacja wczesnoszkolna*, Opole: Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji 2015, ss. 103; oraz *Kompetencje profilaktyczne nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej*, Opole: Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji 2017, ss. 109.

Pierwsza z tych publikacji poświęcona profilaktyce pedagogicznej to zasadniczo podręcznik czy skrypt dydaktyczny mogący służyć realizowanemu na studiach pedagogicznych przedmiotu o tej nazwie, czy też wspomagać tych wszystkich, którzy - jak pisze sam Autor – realizują w praktyce programy profilaktyczne. Jej zawartość stanowią rozważania na temat samej istoty pojęcia profilaktyki oraz diagnozy jako etapu niezbędnego i poprzedzającego podejmowanie jakichkolwiek działań profilaktycznych. W kolejnych rozdziałach Autor podejmuje przede wszystkim problem czynników chroniących i czynników ryzyka stanowiących nieodłączne cechy wzrastających jednostek i ich środowisk, by następnie skoncentrować się już wyłącznie na rozmaitych poziomach i rodzajach oraz strategiach i standardach oddziaływań profilaktycznych, a także na nakreśleniu rozmaitych obszarów tego typu działań. Natomiast część końcowa tej publikacji poświęcona została opisowi niezbędnych kompetencji, jakimi winien się legitymować pedagog - profilaktyk, a także zasadom konstruowania programów profilaktycznych i warunkom ich skuteczności. Podręcznik zamyka spis aktów prawnych regulujących działania profilaktyczne wśród dzieci i młodzieży. Prezentowany podręcznik/skrypt niewątpliwie może stanowić zarówno dla studentów pedagogiki, jak i dla pedagogów - praktyków pomoc w opanowaniu podstaw wiedzy odnoszącej się do samej istoty działań profilaktycznych, z tym jednak zastrzeżeniem, że w trakcie jej lektury zupełnie nie dowiadujemy się tego czym w istocie rzeczy jest profilaktyka pedagogiczna i czy w ogóle jest sens ją wyodrębnić z dość uniwersalnego pojęcia profilaktyki społecznej, o czym zresztą Autor cały czas mówi w tej publikacji. Krytycznie też ocenić należy dobór literatury na podstawie której ta publikacja powstała. Jej

podstawę stanowią dość leciwe już publikacje dotycząc problemów opieki i profilaktyki, prezentujące głównie równie archaiczne stanowiska pedagogów w tym względzie.

Kolejną publikacją Habilitanta powstała w ramach omawianego tu problemu to krótka monografia, która poświęcona została *szkolnym programom profilaktycznym realizowanymi na etapie edukacji wczesnoszkolnej*. Wprowadzenie do tej publikacji stanowi rozdział definiujący istotę oddziaływań profilaktycznych, ich strategię i teoretyczne podstawy tego typu oddziaływań, a także problem konieczności i skuteczności działań profilaktycznych na etapie edukacji szkolnej, w tym zwłaszcza w okresie nauczania początkowego. Niewątpliwie godne jest tu podkreślenia to, że Autor w końcowej części charakteryzowanego tu rozdziału formułuje zasady konstruowania szkolnych programów profilaktycznych oraz stosowne ich modele i cechy skuteczności. Wszystko to razem wzięte stanowi podstawy teoretyczne niniejszej monografii, z których Habilitant wyprowadza problemy badawcze sprowadzające się przede wszystkim do pytania o jakość realizowanych w edukacji wczesnoszkolnej programów profilaktycznych, o istniejące w tym względzie podstawy programowe i zasoby badanych szkół te programy realizujące, a także o to w jakim stopniu realizowane programy spełniają standardy oddziaływań profilaktycznych. Przedstawione w części metodologicznej pracy zmienne, sformułowane zostały jednak w większości nie dość precyzyjnie, a ich kategorie uczyniono wskaźnikami, co oczywiście stanowi nader szkolne uchybienie w skonstruowanych podstawach metodologicznych pracy. Część badawczą pracy stanowią wyniki badań ankietowych przeprowadzonych wśród 253 nauczycieli klas I - III województwa opolskiego, uczestniczących w studiach podyplomowych i szkoleniach organizowanych m.in. przez macierzystą uczelnię Habilitanta oraz Regionalne Centrum Rozwoju Edukacji w Opolu, a także analizę dokumentów stanowiących podstawę programową kształcenia wczesnoszkolnego i programy profilaktyczne 22 szkół Opolszczyzny. Prezentowane wyniki badań przedstawiają zasadniczo założenia programowe edukacji wczesnoszkolnej i zalecane w nich treści nauczania związane z profilaktyką, a także opinie badanych nauczycieli odnośnie zasobów profilaktycznych badanych szkół. Zamykają ten rozdział opinie tychże samych nauczycieli oceniające standardy oddziaływań profilaktycznych realizowanych w ich macierzystych szkołach. Prezentowane w rozprawie wyniki badań niewątpliwie dostarczają wiedzy na temat jakości realizowanych programów profilaktycznych, przy czym opierają się one wyłącznie na dość subiektywnych samoocenach nauczycieli zaangażowanych w ich realizację, a przecież nic nie stało na przeszkodzie, aby poddać te programy i ich realizację bardziej obiektywnej ocenie, czynionej

czy to z perspektywy istniejących w tym względzie koncepcji czy też wykorzystując do tego celu niezależnych ekspertów.

Zamyka prezentowany tu problem publikacja poświęcona *kompetencjom profilaktycznym nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej*. Układ tej monografii jak i jej podstawy metodologiczne są podobne do poprzedniej. Podstawy teoretyczne pracy stanowi rozdział I, w którym Habilitant na podstawie literatury kreśli istotę kompetencji nauczycieli, w tym zwłaszcza kompetencji nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej wraz z ich gotowością i umiejętnościami do podejmowania oddziaływań profilaktycznych. Dla nakreślenia wskazanych teoretycznych podstaw rozprawy Habilitant odwołuje się do rodzimej, licznej literatury przedmiotu. Sformułowana na tej podstawie problematyka badań własnych sprowadza się do pytań badawczych o kompetencje profilaktyczne nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej (zwłaszcza o posiadaną przez nich wiedzę i umiejętności), o atuty osobowościowe i profesjonalne badanych nauczycieli oraz o potrzebę ich stymulowania i doskonalenia. Podobnie jak w poprzedniej publikacji wyodrębnione zmienne nie zostały wyczerpująco zdefiniowane, a ustanowione kategorie zmiennych przyjęto jako ich wskaźniki. Stanowi to o dość podstawowym uchybieniu metodologicznym. Badania przeprowadzono na tej samej co w poprzedniej publikacji grupie 253 nauczycieli - słuchaczy wskazanych studiów podyplomowych i kursów szkoleniowych. Poddano ich skalowanym badaniom ankietowym za pomocą kwestionariusza składającego się z trzech części i trzech narzędzi badawczych, a mianowicie: Kwestionariusza Kompetencji Profilaktycznych autorstwa S. Śliwy oraz kwestionariuszy Charakterystyki Funkcjonowania Profesjonalnego i Zapotrzebowania na Rozwój Profesjonalny autorstwa Z.B. Gasia. Prezentowane w części trzeciej monografii opracowane statystycznie wyniki badań ukazują zarówno samoocenę deklarowanych przez badanych nauczycieli kompetencji profilaktycznych (t.j. samoocenę posiadanej wiedzy z zakresu profilaktyki, ale także posiadanych umiejętności diagnozowania i oddziaływania profilaktycznego oraz konstruowania i wdrażania do praktyki programów profilaktycznych), jak i ocenę własnego rozwoju zawodowego (t.j. samoocenę poziom dojrzałości osobowościowej i kompetencji zawodowych) oraz zapotrzebowania na uczestnictwo w szkoleniach edukacyjnych. Prezentowane i rzetelnie opracowane wyniki badań podsumowują krótkie wnioski, które ukazują niewątpliwie braki w obszarze umiejętności metodycznych badanych nauczycieli, zwłaszcza w zakresie diagnozowania, konstruowania i wdrażania szkolnych programów profilaktycznych, a także w obszarze ich monitorowania i ewaluowania. A zatem okazują się to być dość poważne zarzuty co do

posiadanych przez nauczycieli kompetencji profilaktycznych - podkreślmy subiektywnie ocenianych - a jak się one przedstawiają w rzeczywistości, gdyby zastosować bardziej obiektywne metody pomiaru?

Uzupełnieniem przedstawionych tu monografii pozostaje również seria ośmiu, z reguły krótkich artykułów i doniesień badawczych publikowanych głównie w lokalnych pracach zbiorowych wydawanych w Polsce, Czechach oraz na Słowacji i Ukrainie, albo też w nisko punktowych czasopismach naukowych. Koncentrują się one głównie wokół założeń działań profilaktycznych wobec dzieci i młodzieży w polskim systemie opiekuńczo – wychowawczym, problemu zagrożeń rozwojowych u dzieci na etapie edukacji wczesnoszkolnej oraz wokół uwarunkowań kształtujących działalność profilaktyczną na etapie wczesnej edukacji, z równoczesnym wskazaniem na doświadczenia szkół słowackich w tym zakresie, a także wokół kompetencji profilaktycznych nauczycieli. Publikacje te zasadniczo nie poszerzają przedstawionych powyżej dokonań Habilitanta, a jedynie je popularyzują.

Trzecim z kolei problemem przedstawionego do oceny cyklu dokonań naukowych Habilitanta to kwestie związane z kompetencjami krytycznymi polskich i czeskich pedagogów oraz z kompetencjami nauczycieli polskich w rozwiązywaniu konfliktów występujących w przestrzeni szkoły. Problemom tym poświęcił Habilitant dwie krótkie monografie: 1) ***Kompetencje krytyczne polskich i czeskich pedagogów w świetle badań porównawczych (część polska i czeska)***, Opole: Wydawnictwo Sindruk 2021, ss. 108 (części polskiej); 2) ***Kompetencje nauczycieli w zakresie rozwiązywania konfliktów w szkole. Stare problemy – nowe ujęcie***, Opole: Wydawnictwo Sindruk 2023, ss. 166.

Celem pierwszej publikacji ustanowiono diagnozę kompetencji krytycznych studentów, nauczycieli akademickich oraz nauczycieli i dyrektorów szkół podstawowych pogranicza polsko - czeskiego. Sformułowane problemy badawcze skoncentrowane zostały wokół czterech pytań rozstrzygnięcia o poziom kompetencji krytycznych u wskazanych podmiotów oraz o czynniki je różnicujące. Badaniami objęto 183 studentów, 67 nauczycieli akademickich, 170 nauczycieli i 49 dyrektorów szkół podstawowych pogranicza polsko – czeskiego, poddając ich sondażowym badaniom ankietowym i wystandaryzowanym wywiadem. Dla przeprowadzenia wskazanych badań Autor posłużył się pięcioma kwestionariuszami ankiety, a mianowicie Kwestionariuszem Samooceny Predyspozycji Krytycznych autorstwa Iwony Czai – Chudby, Kwestionariuszem Oceny Sposobu

Zachowania się w Szkole dla Nauczycieli, Kwestionariuszem Oceny Sposobu Zachowania się w Szkole Dyrektorów, Kwestionariuszem Samoceny Predyspozycji Krytycznych Iwony Czai – Chudby (wersja dla nauczycieli akademickich), a także kwestionariuszem wywiadu dla dyrektorów szkół polskich. Przedstawione przez Habilitanta ustalenia metodologiczne, choć zostały zarysowane bardzo szczegółowo, to jednak nie są wolne od wskazywanych już wcześniej uchybień związanych zarówno z formułowaniem samych problemów badawczych, jak i wyodrębnianiem zmiennych, ich definiowaniem oraz kategoryzowaniem i wreszcie ustanawianiem ich wskaźników. Przyjęte założenia metodologiczne, jak i opisana metoda oraz populacja badawcza poprzedzone zostały teoretycznym wprowadzeniem, w którym Autor bazując na starannie dobranej literaturze przedmiotu, analizuje istotę kompetencji zawodowych, w tym zwłaszcza kompetencji krytycznych w nauczaniu, odwołując się w tym względzie do licznych definicji i ujęć koncepcyjnych. W rozdziale tym czytelnik natrafia jednak na wiele dosłownych powtórzeń, które zawarte zostały w monografii poświęconej *kompetencjom profilaktycznym nauczycieli klas początkowych*, wydanej w 2017 r. W części empirycznej pracy przedstawiona została w kolejnych podrozdziałach dość eklektyczna samoocena kompetencji krytycznych polskich i czeskich nauczycieli szkół podstawowych, studentów i nauczycieli akademickich, a także dyrektorów szkół wyrażana w ich opiniach odnoszących się m.in. do umiejętności analitycznych uczniów, ich refleksyjności i samokrytycyzmu, niezależności i obiektywności, afirmacji postawy krytycznej uczniów, ale także do umiejętności rozwiązywania problemów wychowawczych w szkole przez nauczycieli i dyrektorów, tworzenia i wzmacniania odpowiedniego klimatu społecznego szkoły przez nauczycieli i dyrektorów oraz do samodoskonalenia się, otwartości i podejmowania nowych wyzwań, stylu komunikacji z nauczycielami i rodzicami, itp. Prezentowane wyniki badań poddane zostały przy tym stosownemu opracowaniu statystycznemu. Rozprawę kończą syntetyczne wnioski ukazujące różnice w obszarze stanu i poziomu deklarowanych przez badanych polskich i czeskich respondentów kompetencji krytycznych oraz dość słabo rozwinięte zalecenia praktyczne odnoszące się zarówno do kształcenia przyszłych nauczycieli, jak i do stylu kierowania szkołą i zespołami nauczycielskimi.

Ostatnią z przedstawionego przez Habilitanta cyklu monografii, pozostaje rozprawa podejmująca tym razem problem *kompetencji nauczycieli w rozwiązywaniu konfliktów w szkole*. Teoretyczną podstawę niniejszej publikacji stanowią rozważania Autora poświęcone zakłóceniom komunikacji interpersonalnej w szkole, poprzedzone jej wymiarom oraz samej

istocie konfliktu. Habilitant bazując na bogatej literaturze przedmiotu, również obcojęzycznej, kreśli w tym rozdziale zarówno rodzaje konfliktów, ich przyczyny i przebieg, a także style i sposoby ich rozwiązywania oraz niezbędne do tego kompetencje. Niewątpliwie rozważania te stanowią solidne podstawy dla podjęcia rozważań dotyczących istoty konfliktów w społecznej przestrzeni szkolnej. To właśnie zagadnienia zamyka część teoretyczną niniejszej rozprawy. Przedmiotem analizy czyni tu Habilitant poszczególne płaszczyzny toczących się w szkole konfliktów i ich skutki dla funkcjonowania tej specyficznej organizacji. Centrum tych rozważań stanowią poszczególne płaszczyzny konfliktów, ich przyczyny oraz negatywne i pozytywne skutki. Autor wyraźnie w tych analizach koncentruje się na konfliktach toczących się wśród pokolenia dorosłych szkoły (t.j.: pomiędzy nauczycielami, pomiędzy nimi a dyrekcją szkoły oraz pomiędzy nauczycielami i rodzicami) i te płaszczyzny czyni przedmiotem swoich dociekań badawczych, a przecież istotę szkoły stanowi dwupokoleniowa jej struktura i ona też generuje zasadniczy wymiar konfliktów w całej jej przestrzeni społecznej. Na wskazanej wyżej podstawie teoretycznej Habilitant formułuje podstawowe problemy badawcze rozprawy, sprowadzając je nie wiadomo dlaczego wyłącznie do pytań o to, jakie są uwarunkowania konfliktów w szkole pomiędzy samymi nauczycielami oraz pomiędzy nimi a rodzicami oraz w jakim stylu i sposobie są one rozwiązywane przez uczących, a także czy istnieją zależności pomiędzy stylem i metodami ich rozwiązywania, a cechami demograficznymi nauczycieli. Tytuł rozprawy sugeruje raczej iż problemem głównym pracy winno stać się pytanie o to czego te konflikty w przestrzeni badanych relacji dotyczą i jak one przebiegają, a także o to jakimi kompetencjami dysponują nauczyciele aby je rozwiązywać. Pytania o przyczyny konfliktów to raczej pytania o zmienne niezależne.

Charakteryzowanymi tu badaniami objęto 629 nauczycieli różnej płci, wieku i stażu pracy z 25 wylosowanych szkół województwa opolskiego. Podstawową metodą badawczą uczyniono sondaż diagnostyczny, a narzędziami badawczymi pozostawały cztery autorskie skale oraz kwestionariusz badania stylów rozwiązywania konfliktów autorstwa Kennetha Thomasa i Ralpa Kilmanna w adaptacji J. Dąbrowskiego. Narzędzia te poddane zostały szczegółowej weryfikacji i ocenie drogą analizy czynnikowej przy użyciu odpowiednich miar statystycznych i udziałem licznej grupy sędziów kompetentnych, co niewątpliwie posłużyło dostosowaniu ich do prowadzonych przez Habilitanta badań. Zebrane tą drogą wyniki badań prezentuje rozdział empiryczny, w którym Autor przedstawia jednak – mimo sformułowanych problemów - w pierwszej kolejności opinie nauczycieli o rodzajach i skali konfliktów

występujących w przestrzeni społecznej szkoły, a następnie także ich opinie o przyczynach tychże konfliktów i podejmowane sposoby ich rozwiązywania oraz o stylach reagowania na ich występowanie. W drugiej części tego krótkiego rozdziału Autor konfrontuje z kolei przejawiane przez nauczycieli style rozwiązywania konfliktów ze stosowanymi przez nich w tym względzie metodami, by powrócić raz jeszcze do ich prezentacji w kontekście takich zmiennych niezależnych, jak: płeć, wiek, staż i miejsce pracy. Po wskazanej prezentacji, w kolejnym rozdziale Autor podejmuje dyskusję wokół rysujących się zależności, interpretując je i odnosząc do podobnych badań poświęconych konfliktom w szkole. Rozprawę zamyka krótkie podsumowanie, w którym Autor wskazuje głównie na prakseologiczne znaczenie swoich badań, formułując przy tym kilka bardzo cennych uwag praktycznych mogących służyć zarówno kształceniu przyszłych nauczycieli, jak i działaniom na rzecz rozwiązywania konfliktów toczących się w przestrzeni szkolnej. Niewątpliwie rozprawa ta na tle czterech wcześniej charakteryzowanych prezentuje się jako najbardziej dojrzała, zarówno w wymiarze teoretycznym – metodologicznym, jak i empirycznym. Na szczególne przy tym podkreślenie zasługuje duża staranność Autora w dostosowaniu i weryfikacji narzędzi badawczych do potrzeb niniejszego projektu badawczego, choć Autor – podobnie jak i we wcześniejszych rozprawach – nie wychodzi poza sondażowe badanie opinii nauczycieli na temat rozmaitych wymiarów ich kompetencji. Badanie jakichkolwiek czy też kogoś kompetencji niewątpliwie stanowi sporą trudność w wymiarze ich obiektywności. Analizy sondażowe pozostawiają niestety w tym względzie szczególne wątpliwości. Nic więc dziwnego, że Habilitant w ostatniej rozprawie przedstawionego do oceny cyklu, podjął tyle trudu, aby zastosowane narzędzia badawcze poddać wieloetapowej ocenie rzetelności i trafności, co niewątpliwie podnosi wartość prezentowanych przez niego wyników badań.

Zamykają oceniany cykl dwa komunikaty opublikowane w j. angielskim w czasopiśmie: *Rocznik Lubuski i Wychowanie w Rodzinie*, prezentujące opinie nielicznej grupy nauczycieli szkół podstawowych województwa opolskiego na temat edukacji o starości oraz polskich i czeskich studentów oraz nauczycieli o ich kompetencjach z zakresu krytycznego myślenia. Ten ostatni artykuł nawiązuje do wcześniejszych badań Autora prezentowanych w charakteryzowanej tu powyżej monografii.

Konkluzja

Bez wątplenia przedstawiony przez Habilitanta dorobek naukowy w aspekcie ilościowym jest dość pokaźny. Jego charakterystyczną cechą pozostaje jednak

monotematyczność, przejawiająca się zarówno w wymiarze teoretyczno – metodologicznym, jak i empirycznym, co sprawia, że Autor obraca się stale w kręgu tych samych, głównie rodzimych koncepcji edukacji, wizji szkoły oraz miejsca i roli w niej nauczyciela. Równie tradycyjnie też ujmuje Habilitant funkcje profilaktyczno – resocjalizacyjne szkoły i rolę nauczyciela w jej kreowaniu, którą rozpatruje w izolacji od pozostałych elementów tegoż systemu, w tym zwłaszcza od jego wymiaru stanowionego przez poszczególne społeczności lokalne i działające w nich subsystemy opieki i kontroli społecznej. Obok zawartych w recenzji krytycznych ocen przedstawionego dorobku naukowego, można również i znaleźć w nim wiele elementów pozytywnych. Przede wszystkim cechą charakteryzującą Habilitanta jest jego duża aktywność badawcza i związany z nią udział w licznych projektach badawczych, w tym podejmowanych we współpracy z naszymi ościennymi sąsiadami, którzy podobnie jak i nasz kraj borykają się w dziedzinie szeroko postrzeganej edukacji z tymi samymi problemami koncepcyjnymi i praktycznymi. Efektem wskazanej aktywności są wspólne badania, liczne publikacje i uczestnictwo w konferencjach naukowych, a także staże naukowe, wymiana dydaktyczna, itp. Podkreślić wreszcie należy, że w dorobku naukowym Habilitanta można zauważyć wyraźny postęp w doskonaleniu własnego warsztatu badawczego, wyrażającego się w poszukiwaniu, weryfikowaniu i doskonaleniu wiarygodności stosowanych narzędzi badawczych, co przy eksploracji dość trudnego empirycznie problemu kompetencji społecznych czy zawodowych, jest bardzo ważne z punktu widzenia ich obiektywności. Tę właśnie dbałość i troskę o rzetelność prowadzonych badań obserwować można w kolejnych powstających rozprawach przedstawionego cyklu, co w sposób szczególny zaprezentowane zostało w ostatniej rozprawie cyklu, poświęconej kompetencjom nauczycieli w rozwiązywaniu konfliktów w społecznej przestrzeni szkoły.

Mimo poczynionych wcześniej krytycznych uwag, oceniam ostatecznie przedłożony dorobek naukowy pozytywnie. Składa się na tę ocenę znacząca aktywność badawcza Habilitanta, przejawiająca się zarówno w podejmowaniu wielu projektów badawczych oraz kierowaniu nimi, jak i w równie licznych publikacjach, a także w czynnym uczestnictwie w życiu naukowym kraju oraz pogranicza czesko - słowacko – ukraińskiego. Dorobek ten, choć koncentruje się głównie wokół problemu rozmaitych obszarów kompetencji nauczycieli i wyrażanych przez nich w tym względzie samoceny, to jednak obserwować można w realizowanych kolejnych projektach badawczych systematyczny postęp w doskonaleniu metodyki badań i stosowanych narzędzi badawczych. Godną wreszcie podkreśleniem

pozostaje równie aktywna działalność dydaktyczna i popularyzatorka Habilitanta. Tym samym stwierdzam, że osiągnięcia naukowe dra Sławomira Śliwy, ubiegającego się o nadanie stopnia doktora habilitowanego odpowiadają wymaganiom określonym w art. 219 ust.1 pkt 2 Ustawy prawo o szkolnictwie wyższym i nauce.

Wiesław Ambrozik

Poznań, 30 maja 2024 r.